REDAKTIONELLT/REDAKTIONELT

Mikael Nydahl / Magnus William-Olsson

Man kunde tycka att en litterär tidskrift med ett så uttryckligt namn som »Kritiker« inte skulle behöva precisera sitt ärende, särskilt inte som undertiteln dessutom tydligt anger de geografiska ramarna för det: ärendet är att bedriva kritik, det vill säga att skriva om böcker, och mer precist: om nordiska böcker.

Just därför är en inledande precisering på sin plats, och vältaligast och mest rättvisande blir den preciseringen om den får bestå i en kort rekapitulation av de sammanhang tidskriften vuxit fram ur, snarare än i en programmatisk beskrivning av de egna ambitionerna.

Om man jämför de litterära offentligheterna i Skandinavien med större kulturnationers finner man snart att skandinaverna visserligen skriver god litteratur, men att den i jämförelsevis liten omfattning blir föremål för en offentlig kritisk diskussion. Det kunde förefalla som om skandinaverna omfattar ett litteraturbegrepp som menar att litteraturen uppstår i det enskilda mötet mellan läsare och text, medan man på många andra håll tycks mena det omvända: att litteraturen så att säga blir litterär först då den tar plats i offentligheten, då man börjar »tala om den«. Litteraturen är, kort sagt, först och främst en privatsak i de skandinaviska länderna.

Det är ett litteraturbegrepp som har en del fördelar. Till dess nackdelar hör emellertid att det lämpar sig så väl för kommersiell exploatering. Den konsumistiska litteraturindustri som sätter likhetstecken mellan litteraturen och »boken« har också haft ett stort genomslag, åtminstone i Sverige. I dess tecken framträder litteraturen allt mer som en privat historia, inte mellan läsare och författare, utan mellan konsument och producent: en vara vars »värde« bestäms av efterfrågan. En god bok är den som de flesta stämmer enskilt möte med i hängmattor och läsfåtöljer.

Detta sätter de platser i offentligheten där det kritiska samtalet av hävd har förts under ytterligare press. Den som vill tillskriva litteraturen andra slags värden, och hellre betraktar litteraturen som en odling, som kräver skötsel och sammanhang, har därför få sådana platser att gå till i Skandinavien: de litteraturkritiskt orienterade tidskrifterna har blivit färre, och dagstidningarnas kultursidor blir allt fattigare och allt hårdare trängda mellan det litteraturkritiska uppdraget och det konsumentvägledande. Också de främsta böckerna får nöja sig med en handfull korta dagstidningsrecensioner, kanske en intervju med författaren, och sedan tystnad. När förlagen har mer att vinna på att promovera författaren som person än på att verket upptas i ett litterärt samtal blir också kritiken en överflödig instans.

Samtidigt är det att säga för lite att hävda att den litterära kritiken har en (potentiellt) vital roll för samtidslitteraturen. Det svaromål på och den kontinuerliga revision av litteraturen som en allvarligt menad kritik kan utgöra gör den till något ännu viktigare: nämligen till en vital del av den litterära processen själv.

Detta är nu en diagnos som har formulerats många gånger redan, och ofta i nostalgisk-kverulantisk ton (»offentligheten är inte vad den har varit«), och ofta ganska vagt när kommit till att försöka formulera konstruktiva alternativ. Parallellt har stora delar både av det

litteraturkritiska samtalet och av den litterära verksamheten som sådan sökt sig till nya slags offentligheter (bloggar, nättidskrifter osv), i mer eller mindre demonstrativ opposition mot den traditionella. Likväl tror vi att det är en diagnos som låter sig formuleras från helt andra och mindre kverulantiska utgångspunkter, som i grunden bejakar idén om det offentligas värde. Inte minst om kritiken tar diagnosen till utgångspunkt för en konstruktiv självkritik.

Det »Fria seminariet i litterär kritik« har sedan det föddes hösten 2003 försökt skapa ett forum för en sådan (själv)-kritisk praxis. I de två årslånga seminariecykler som hittills genomförts (en tredje inleds parallellt med att detta nummer utkommer) har ett antal yngre författare och kritiker från de nordiska länderna samlats för att i praktisk verksamhet – i recensioner, essäer, introduktioner, levnadsteckningar och metakritiska texter – reflektera över den litterära kritikens former. Seminariets föremål har, kunde man säga, varit det litterära samtalet i dess pågående nu, snarare än litteraturen tänkt som ett slutet och avslutat helt (som »en bok« eller »en tendens«), eller för den delen kritiken tänkt som slutet helt (»en recension« eller »en ståndpunkt«).

Möjligen kunde man också med visst fog beskriva seminariet som ett slags mikrooffentlighet, eftersom samtalen förts utifrån de mest oförenliga litterära och estetiska utgångspunkter. Men eftersom avsikten aldrig var att inrätta en skyddad textverkstad handlade dessa samtal också hela tiden om vilka vägar som stod till buds att nå ut i den större, »verkliga« offentligheten. Redan från början, och långt innan det fanns någon tidskrift förbunden med seminariet, beskrev det sig metaforiskt som en »redaktion«. Och det »redaktionella« arbetssättet bidrog också det till att vidga samtalens fokus från det ena eller andra recenserade verkets stil och tänkesätt till att omfatta också den kritiska textens egna uttrycks- och tankeformer.

När nu *Kritiker* tar form, i händerna inte på seminariet, utan helt enkelt på några av dem som följt dess verksamhet, är det utan andra estetiska eller litteraturpolitiska agendor än dem som ligger inskrivna i de arbetssätt, de samtalssätt vi försökt odla. Utan formella band till seminariet hoppas vi kunna bibehålla och utveckla en nära, ömsesidigt parasitär samexistens. Och vi hoppas att *Kritiker* ska kunna bli inte *en röst* i offentligheten (det är den alltför heterogen för), utan helt enkelt *en del* av den.

En viktig aspekt av seminariets arbete har varit att det på ett helt handfast vis fört samman de olika nordiska offentligheterna inom ramen för ett och samma pågående samtal. Det har inte bara inskärpt vilka oproportionerligt höga barriärer språkskillnaderna får resa mellan dessa, utan också vilka begränsningar i perspektiv de tillfogar sig själva genom att avstå från att gripa in i varandra. Att *Kritiker* blivit en »nordisk tidskrift« är därför inte utslag av någon nymornad nordism, utan snarare en följd av att seminariet, i kraft av sin sammansättning, faktiskt kom att forma en sådan »nordisk offentlighet« i miniatyr.

Med detta nummer är alltså *Kritiker* på banan. Och jo: vi kommer att skriva om böcker, och vi kommer, i någon mån. att följa den samtida nordiska litteraturen. Men det grundläggande ärendet är inte kolportaget, introduktionen, värderingen eller ens bevakningen, utan själva den kritiska läsakten, förstådd som en del av den litterära processen.